

Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap, İtikadî Açından Yahudilik ve Hıristiyanlık

Doç. Dr. Muhammet ALTAYTAŞ

(Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2016.)

Burak Güz*

Kur'an-ı Kerim'in nüzulünden sonra Hz. Peygamber'in sünneti ve sahabenin anlayışı üzerine inşa edilen ve asırlarca Müslümanların umumu tarafından kabul gören itikadî anlayış, modernizmin etkisiyle yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Hiçbir kutsal tanımayan ve kendisinde hayatın hemen her alanını yeniden yorumlama hakkını bulan modernlik düşüncesi, Müslümanların yüzyıllardır ittifak ettikleri konuları dahi sorgulama yoluna gitmiştir. Bu konulardan bir tanesi de ehl-i kitap'ın itikadî durumudur. Çağlar boyunca Müslüman toplum içinde uhrevi kurtuluşun tek yolunun İslam olduğuna dair ortak ve mutlak bir kanaat hâkim olmuşken, günümüzde bunun tartışılmaya başlanması bu hususta bir eserin telif edilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Muhammet Altaytaş'ın, *Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap, İtikadî Açından Yahudilik ve Hıristiyanlık* isimli kitabı bu sebeple yazılmıştır. Kitabın telif sebebi sadedinde müellifin önsözde zikrettiği cümlelerden biri şöyledir:

“Tarih boyunca hakikatin İslâm'a, Hz. Muhammed'in risâletinden sonra ise İslâm üzere olmanın ve ebedî kurtuluşun Kur'an'a ve son peygambere iman ve tâbi olma şartına bağlandığı, Allah katında dinin İslâm'dan ibaret olduğu hususları, Kur'an-ı Kerim'in muhtevası çerçevesinde sağlam bir temele dayanmaktadır. Çalışmamızın gayelerinden biri de, ilim geleneğimizden istifade ederek Ehl-i kitap'la alâkası çerçevesinde Kur'an-ı Kerim'in bu özgün muhtevasını ve usulünü elden geldiğince ortaya koymaktır.”

Müellif, günümüzde dinin ve Tanrı'nın algılanış biçimindeki değişimden menfi anlamda bahsetmiş, hak din olan İslam'ın diğer din ve öğretilerle aynı kefeye konulmaya çalışılmasından duyduğu rahatsızlığı kitabın arka kapağında yer alan şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Dinlerin, hatta otantik geleneklerin aynı hakikatin temsilcisi olduğu, insanlığın kurtuluşunun, kardeşlik ve huzurunun dinlerin diyalogunda ve birliğinde, hatta herhangi bir dini sistemden ziyade mevhum bir

* Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, Dr. Reşat Erden Anadolu Lisesi. brkgz93@gmail.com.
<https://orcid.org/0000-0001-7878-6312>

ATIF: Güz, Burak. "Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Kitap, İtikadî Açından Yahudilik ve Hıristiyanlık, yazar Muhammet Altaytaş (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2016)". *Tefsir Araştırmalar Dergisi* 3 / 1 (Nisan 2019): 222-225.
Gönderim Tarihi: 25 Nisan 2019. Kabul Tarihi: 30. Nisan 2019. Kitap İnceleme. Yayın Tarihi: 30 Nisan 2019.

insanlık idealinde gerçekleşeceği gibi söylemler aslında modern dönemde dinin, Tanrı'nın ve kutsalın insan varoluşundaki ve hayattaki merkezî mevkiinden edilmesi ve böylece araçsallaşmasıyla mümkün olmuştur.”

Müellif 'Giriş' ve 'Sonuç Yerine' kısımları haricinde iki ana bölümden oluşan kitabında, Kur'an-ı Kerim'deki Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili ayetlerin Yahudi ve Hıristiyanlardan önce Müslümanları ilgilendirdiğini söylemektedir. Şöyle ki Kur'ân-ı Kerim Müslümanlar için inmiş bir kitaptır. Ehl-i kitap ile ilgili âyetler, Müslümanlara ehl-i kitabın kim olduğunu öğretmek için inmiştir. Yoksa Kur'ân-ı Kerim'in kendisini Yahudi ve Hıristiyanlara tasdik ettirmeye ihtiyacı yoktur. Müellif, eser boyunca Kur'ân ayetlerine modern değerlerin gözlüğüyle yaklaşmama konusunda titizlik göstermiştir. Müellif, Kur'ân ayetlerini yorumlarken ele aldığı meseleleri ilim geleneğimize uygun olarak sahabe ve onların benimsediği sünneti esas almıştır. Müellifin bu usûlü takip etmesi ve bunun gerekliliğinin üzerinde hassasiyetle durması eserin ayırt edici özelliklerinden birisidir. Zira din dâhil her şeye modern çağın gözlüğüyle bakma alışkanlığı kazanmış yığınların, geleneği ve sünneti paranteze alıp doğrudan Kur'an-ı Kerim'e müracaat ederek modern çağın kabullerine uymayan ayet ve hadisleri tevîl yoluna gitmesi son zamanlarda oldukça revaçtadır. Kitap bu yönüyle kendine has bir üslupta yazılmış olup, dinde tecdit ve reform söylemlerinin başladığı yıllardan günümüze kadar olan dönem sebebiyle, bugünün geçmişle kopmuş olan bağını yeniden tesis etmeye çalıştığı söylenebilir.

Bahsi geçen usûl gereği Ehl-i kitap'la ilgili ayetler, Mukatil b. Süleyman'ın (ö. 150) *Tefsir-i Kebîr*, Taberi'nin (ö. 310) *Cami'ul Beyan*, Maturidi'nin (ö. 333) *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, Âyıntabi Mehmet Efendi'nin (ö. 1699) *Tibyan*, İsmail Ferruh Efendi'nin (ö. 1840) *Merakib*, Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın (ö. 1942) *Hak Dini Kur'an Dili* ve son olarak Ömer Nasuhi Bilmen'in (ö. 1971) *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Âlisi ve Tefsiri* isimli eserlerinden faydalanılarak açıklanmıştır. Bununla birlikte ulaşılan sonuçlar genel olarak kelâm geleneği açısından da değerlendirilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili bazı müspet ifadeler yer alır. Eserde, Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili müspet ifadelerin yer aldığı bu ayetlerin son nebinin risaletinden önce Allah'a şirk koşmayan, peygamberlerinin ve kitaplarının yolunda sadakatle yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili olduğundan bahs olunmuştur. Bunun yanında ilgili ayetlerin Hz. Peygamber'in peygamberliğine iman edip Müslüman olan Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili olabileceğine değinilmiştir. Bu iki yorumun dışında bir yorum olarak, bu ayetlerin, Hz. Peygamber'in risaletinden sonra da dinlerini doğru bir şekilde yaşayan Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili olabileceğini söylemenin tarih boyunca hiçbir müfessirin yapmadığı bir yorum olduğunu söylemiştir. Ehl-i kitap ile ilgili ayetlerin izahında kullandığı tefsirlerin her birinin, farklı zaman dilimlerine ait olmasına rağmen mezkûr konuda aynı şeyleri söylemeleri bu durumu destekleyen önemli bir unsur olarak görülmüştür.

Kitapta, ehl-i kitabın itikadi ve ahlaki zaaflarından da bahsedilmiştir. Onların Allah'a verdikleri mi-sakı ve ahdi bozmaları, kitaplarını tahrif etmeleri, nifak ve samimiyetsizlikleri, Allah'a iftira etmeleri, Pey-gamberlere ve müminlere karşı menfi tavır takınmaları anlatılmış, bir yandan Yahudi ve Hıristiyanların dinlerini terk edip Müslüman olmadıkça bu günahlardan kurtulamayacağı, diğer taraftan da benzer gü-nahlardan Müslümanların sakınmaları gerektiği mesajı hep canlı tutulmuştur. Bahsedilen her bir başlığın sonunda genel bir değerlendirme yapılması konunun özeti mahiyetinde olmuş ve meselenin daha iyi şe-kilde kavranmasını sağlamıştır.

Kitabın 'Sonuç Yerine' kısmında ulaşılan sonuçlar özetlenmiş ve bu sonuçların günümüz açısından manasına dair değerlendirmeler yapılmıştır. Hakikatin ve kurtuluşun anahtarının Hz. Muhammed'e ve getirdiklerine iman etmek olduğu hususunun, üzerinde icma edilen bir kabul olduğu etraflıca izah etmiştir.

Kitabın ulaştığı sonuçlar, sünneti, sahabenin anlayışını ve ilim geleneğini dikkate almadan, sırf met-nin kendisini esas alan bir Kur'ân-ı Kerim okumasının varacağı yeri göstermesi bakımından da dikkate değerdir. Öyle anlaşılıyor ki, tahrif yalnızca otantik metnin bozulması değildir. Modern kabulleri ve reel şartları mutlaklaştırmak suretiyle, tarih şuurundan mahrum bir okuma ve yorumlama da mananın bağla-mından koparılarak saptırılması da bir nevi tahriftir. Bu bağlamda yazarın ister ilahi ister gayr-i ilahi, ister hak ister bâtil olsun, otantik yapısı tahrife uğramamış herhangi bir dinin Modern Batı medeniyetinin dine biçtiği gömleğe sığmasının mümkün olmayacağı şeklindeki tespitini son derece önemlidir (s.274).

Günümüzde, hakikatin İslâm'a has olmadığı, farklı dini yapı ve gelenekler arasında paylaşılabilceği, Hz. Peygambere iman etmediği veya iman edip tâbi olmadığı halde Ehl-i kitabın cennete girebileceği gibi görüşleri dillendiren kişi ve çevrelerin uyandırdıkları şüphelerin dayanakları müellif tarafından atlanmadan özenle ve sabırla ele alınmış ve tek tek çürütülmüştür. Müellifin aynı hususlara farklı yerlerde değinmesi, tekrardan ziyâde, meselenin farklı veçhelerini gündeme getirmiştir.

Kitabın sonundaki 'Ekler' kısmına yazarın, kitabında atıfta bulunduğu, ehl-i kitabın itikat ve istika-meti ile ilgili ayetlerin metinleri ile Osmanlı'nın son dönemlerinde en çok basılan muhtasar meal-tefsirler-den olan *Mevâkib'ten* latinize ederek aldığı mealleri ilave etmesi bu çalışmanın başvuru eseri olma vasfını kuvvetlendirmektedir. Bilhassa lisan meselesinin ehemmiyetine vakıf olan müellif, din ile dilin ayrı düşü-nülemeyeceğinden hareketle bu meâlleri günümüz okuyucusunun anlamakta zorlanabileceği ihtimaline rağmen kullanmış ve kanaatimizce isabet etmiştir. Bir eleştiri olarak ise şu husus söylenebilir: Kitapta "tevhid" kelimesi "tevhit" biçiminde imla edilmiştir. "Tevhid" kelimesinin "Tevhit" şeklinde imla edilmesi Arapça'dan lisanımıza geçmiş kelimelerin nasıl yazılması gerektiği konusundaki belirsizliğin sürdüğünün göstergesidir. Bu durumu plansız alfabe değişikliğinin getirdiği bocalamalar olarak değerlendirmek müm-kündür. Maalesef, bu gibi kelimelerin orijinal imlâsı, günümüzde Türk Dil Kurumu'nun kurallarına göre

de yanlış olarak kabul edilmektedir. Aslında bu husus kitapla ilgili bir noksanlıktan ziyâde dilimizin hali hazırda düşürüldüğü konuma dair bize bir fikir vermektedir.

Nihayetinde önemli bir boşluğu dolduracağını düşündüğümüz bu eserden, başta Müslümanlar olmak üzere, Hıristiyan veya Yahudi gibi farklı dinlerden ve kesimlerden okuyucuların istifade edeceği kanaatindeyiz. Bu vesileyle kitabın müellifi olan hocamıza ve Büyüyenay Yayınları'na teşekkür ederiz.